

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Wijziging: Vastgesteld in de bestuursvergadering.
Versie: 2023.12

Inhoud

1	Introductie	2
1.1	Wat vinden wij belangrijk?	2
1.2	Verantwoord beleggen	2
1.3	Uitgangspunten en internationale kaders	2
1.4	Speerpuntthema's en SDG's	4
2	Overtuigingen Verantwoord beleggen	5
2.1	Beleggingsovertuigingen MVB	5
2.2	Klimaatovertuigingen	5
3	Doelstellingen	7
3.1	MVB-doelstellingen	7
3.2	Klimaatdoelstellingen	7
3.3	Duurzaamheidsdoelstellingen Vastgoed beleggingen	7
4	MVB instrumenten	8
4.1	Screenen van ondernemingen	8
4.2	Engagement	8
4.3	Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen	10
4.4	Uitsluitingsbeleid	11
4.5	ESG integratie	14
4.6	Impact beleggen	14
5	Overzicht van toegepaste instrumenten en de beleggingsportefeuilles	15
6	Effecten MVB beleid op benchmark/portefeuille	17
	Bijlage 1: Due diligence proces Pensioen Schoonmaak	18
	Inleiding Due diligence cyclus	18
	Overzicht van standaarden die gebruikt worden bij thematische aandachtsgebieden	21
	1. Mensenrechten (UN Global Compact Principles 1 en 2)	21
	2. Arbeidsnormen (UN Global Compact Principles 3, 4, 5 en 6)	23
	3. Milieu (UN Global compact Principles 7, 8 en 9)	25
	4. Anti corruptie (UN Global Compact Principe 10)	26

1 INTRODUCTIE

1.1 Wat vinden wij belangrijk?

Pensioen Schoonmaak is een lange termijn belegger, en zorgt voor een goede uitvoering van de pensioenregeling die cao-partijen hebben afgesproken. Wij zijn er voor de deelnemers en werkgevers in de sector. Wij werken aan en voor hun pensioen vanuit drie sterke overtuigingen: Betrokken, Betaalbaar & Begrijpelijk.

- **Begrijpelijk**
Want wij vinden het belangrijk dat iedereen weet wat wij voor hen doen. Dat is duidelijke en begrijpelijke taal voor iedereen, zodat onze deelnemers altijd weten waar ze aan toe zijn. Dat is ook verantwoorde keuzes maken in onze beleggingen die wij altijd kunnen uitleggen.
- **Betrokken**
Want wij kennen onze sector. Wij handelen vanuit deze kennis en baseren onze keuzes op de behoeften van deelnemers en werkgevers. En wij komen op voor de pensioenbelangen van de sector.
- **Betaalbaar**
Doordat alle schoonmakers en glazenwassers samen pensioen bij ons opbouwen kunnen wij dit tegen lagere kosten doen. Hierdoor blijft er meer geld voor het pensioen. Daarnaast zijn wij een pensioenfonds zonder poespas: wij zijn er voor de pensioenen van onze mensen en meer ook niet.

1.2 Verantwoord beleggen

Verantwoorde keuzes maken in onze beleggingen is dus de basis voor ons beleggingsbeleid. Met ons beleggingsbeleid kunnen wij een bijdrage leveren aan de transitie naar een duurzame toekomst. MVB is een vast onderdeel van ons beleggingsbeleid. Een schoon en betaalbaar pensioen, nu en in de toekomst, willen we bereiken door te beleggen met oog voor rendement, risico, kosten en duurzaamheid.

Ons MVB-beleid richt zich op het maken van bewuste beleggingskeuzes, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar risico's voor milieu en samenleving (ESG-risico's). Beleggingen kunnen risico's veroorzaken, zoals beleggingen in onder andere fossiele brandstoffen (steenkool, aardolie, aardgas) die leiden tot uitstoot van broeikasgassen. Maar onze beleggingen kunnen ook zelf blootstaan aan risico's ten gevolge van wateroverlast of extreme droogte of hitte.

1.3 Uitgangspunten en internationale kaders

Om invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen gebruiken wij internationale en breed geaccepteerde normenkaders. Deze kaders worden door het pensioenfonds onderschreven en worden gebruikt bij de beoordeling van de ondernemingen waarin we beleggen. Deze kaders vormen ook de basis voor het MVB-beleid van het pensioenfonds:

- Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) Convenant voor Pensioenfonds
- UN Global Compact
- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights
- Sustainable Development Goals (SDG's)

In december 2018 heeft Pensioen Schoonmaak het **IMVB-convenant** ondertekend. Het IMVB convenant is een samenwerking van Nederlandse pensioenfonds, non-gouvernementele organisaties, vakbonden en overheid om tot gelijklopend instrumentarium en rapportages te komen ten aanzien van MVB. Met dit convenant kiezen wij voor een aanpak met de **OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen** en de **UN Guiding Principles on Business and Human Rights** als (internationaal) normenkader voor het verantwoord beleggen beleid. Het convenant is 31 december 2022 afgerond. Eind 2023 wordt de eindexamen gepubliceerd, waarin de Monitoringcommissie zal aangeven in hoeverre de gestelde doelen zijn behaald.

Het **UN Global Compact** vindt haar oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, de conventies van de International Labour Organisation, de Verklaring van Rio inzake Milieu & Ontwikkeling en de anti-corruptie principes van de UN Conventie tegen Corruptie.

De **OESO-richtlijnen** maken duidelijk wat van bedrijven wordt verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) bij het internationaal zakendoen. Ze bieden bedrijven handvatten over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. Volgens deze richtlijnen worden bedrijven geacht de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van hun handelen op belanghebbenden te identificeren, voorkomen en verminderen. Daarnaast onderscheiden de OESO-richtlijnen consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De OESO-richtlijnen worden momenteel onderschreven door 44 landen. Hiermee zijn ze de enige door overheden onderschreven MVO-richtlijnen voor internationaal ondernemen en het enige kader dat een geschillenbeslechtingsysteem bevat.

De **UN Guiding Principles on Business and Human Rights** zijn internationale normen over mensenrechten waaraan staten en ondernemingen zich dienen te houden. Deze zijn in 2011 door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties goedgekeurd.

De **Sustainable Development Goals (SDGs)** van de Verenigde Naties vormen de wereldwijde maatschappelijke agenda voor overheden, ondernemingen en beleggers. De SDG's beogen een betere en meer duurzame toekomst voor iedereen. Dit moet bereikt worden door wereldwijd aan 17 verschillende onderwerpen te werken. Deze 17 ontwikkelingsdoelstellingen hebben onderliggend 169 concrete targets. De SDGs richten zich primair op de overheden van de 193 landen van de Verenigde Naties maar ook bedrijven worden gestimuleerd een bijdrage te leveren aan de doelstellingen. Beleggingen die hieraan bijdragen zijn Sustainable Development Investments (SDI's).

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Wet- en regelgeving

De Europese Unie heeft plannen gemaakt om het milieu te verbeteren. Daarin staat dat de EU wil zorgen voor minder klimaatverandering, maar ook dat we ons voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering. En we moeten goed omgaan met water en ervoor zorgen dat we het milieu niet slechter maken. Verder wil de EU dat de spullen die we niet meer nodig hebben opnieuw gebruikt worden, zodat we niet langer veel afval overhouden. En de EU wil dat de natuur wordt beschermd en dat er weer meer verschillende soorten dieren en planten komen.

Om aan deze plannen te kunnen werken heeft de EU een lijst gemaakt van “duurzame economische activiteiten”. Dat zijn werkzaamheden die door bedrijven en instellingen worden gedaan, die helpen bij een of meer van de doelen van de EU. Die lijst wordt de EU-Taxonomie genoemd.

Op de website van Pensioen Schoonmaak staat meer informatie.

1.4 Speerpunthema's en SDG's

Pensioen Schoonmaak kiest voor vier speerpunthema's waaraan wij extra aandacht besteden binnen ons verantwoord beleggen beleid. Deze speerpunten zijn onder meer gebaseerd op de gedragscode die voor de beroepsgroep is opgesteld (Code Verantwoord Marktgedrag) en op de uitkomsten van deelnemersonderzoek. De gekozen speerpunthema's zijn:

1. Mensenrechten
2. Arbeidsnormen
3. Klimaat
4. Gezondheid

Volgend uit de keuze voor deze speerpunthema's richt Pensioen Schoonmaak zich op de volgende sustainable development goals (SDG's):

- SDG 3 'Goede Gezondheid en Welzijn'.
- SDG 8 'Eerlijk werk en economische groei'
- SDG 13 'Klimaatactie'.

2 OVERTUIGINGEN VERANTWOORD BELEGGEN

2.1 Beleggingsovertuigingen MVB

Om invulling te kunnen geven aan onze missie 'een goede uitvoering van de pensioenregeling die co-partijen hebben afgesproken' hebben we beleggingsbeleid geformuleerd. Beleggingsovertuigingen zijn de leidende principes voor het opstellen, onderhouden en uitvoeren van ons beleggingsbeleid. Verantwoord beleggen komt terug in alle fases van ons beleggingsproces (beleid, uitvoering, monitoring en evaluatie).

Op het gebied van verantwoord beleggen hebben we de volgende beleggingsovertuigingen geformuleerd:

- 1. Verantwoorde keuzes maken in onze beleggingen die wij altijd kunnen uitleggen, is een onderdeel van de missie, visie en strategie. Daarom heeft het belangrijke impact op onze beleggingskeuzes.*
- 2. Wij hebben de overtuiging dat integratie van duurzaamheidsinformatie (ESG integratie) in het beleggingsproces op de korte termijn niet zal zorgen voor slechtere risico-rendement ratio, en op de lange termijn zorgt voor een gelijke of betere risico-rendement verhouding.*
- 3. Wij vinden het belangrijk om de portefeuille zoveel mogelijk te vrijwaren van maatschappelijk onwenselijke activiteiten, zelfs al zou het rendement van de portefeuille hierdoor lager worden.*

Verantwoord beleggen is een integraal onderdeel van ons beleggingsbeleid. We wegen bij elke beleggingsbeslissing factoren op het gebied van milieu, mensenrechten en goed ondernemingsbestuur (zogenoemde 'ESG factoren') mee. We menen dat verantwoord beleggen leidt tot een betere beleggingsportefeuille op het gebied van risico en rendement. We zijn ervan overtuigd dat we door verantwoord te beleggen kunnen bijdragen aan het oplossen van de enorme uitdagingen op gebied van milieu en maatschappij waarmee de wereld zich geconfronteerd ziet. Waar mogelijk gebruiken we onze invloed opdat ondernemingen beter presteren op milieu- en sociaal gebied en om kwaliteit van ondernemingsbestuur te versterken.

Bedrijven die verantwoord ondernemen hebben in de regel een beter toekomstperspectief en brengen een lager risico met zich mee dan bedrijven die dat niet doen. Het rendement van deze bedrijven is vaak gelijk aan of beter dan bedrijven die minder verantwoord ondernemen, met name op de langere termijn. Dit geldt niet alleen voor (de aandelen van) bedrijven, maar ook voor andere financiële activa, zoals vastgoed. Uit veruit de meeste empirische studies blijkt namelijk dat verantwoord beleggen leidt tot een vergelijkbaar of zelfs licht beter risico-rendementsprofiel van een beleggingsportefeuille. Daarom willen we beleggen in bedrijven, obligaties en vastgoed die naar verwachting een goed rendement opleveren, verantwoord zijn en op dit gebied willen blijven verbeteren. Deze beleggingen passen zowel bij de primaire verantwoordelijkheid van Pensioen Schoonmaak, namelijk een solide financieel rendement, als bij onze verantwoordelijkheid om maatschappelijk rendement na te streven en te stimuleren.

2.2 Klimaatovertuigingen

Vanwege het belang van het klimaatrisico hebben wij, aanvullend op de beleggingsovertuigingen, onze klimaatovertuigingen geformuleerd. Deze overtuigingen zijn de basis voor de invulling van het klimaatbeleid. Klimaatverandering vindt plaats en de vraag is wat hieraan kan worden gedaan. De uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen hebben effect op het klimaat. Hierdoor kan de warmte de ozonlaag niet uit, blijft de warmte hangen en neemt de opwarming van de aarde toe. Het World Economic Forum schat het klimaatrisico qua waarschijnlijkheid en impact groter in dan geopolitieke en economische risico's. Omdat er geen historische data zijn, is klimaatverandering lastig te vatten in modellen. De gevolgen van klimaatmigratie, geopolitieke conflicten, het verlies van biodiversiteit en het overschrijden van 'kritieke grenzen' van het klimaatsysteem laten zich dus niet in bestaande modellen vangen.

We hebben onze klimaatovertuigingen als volgt geformuleerd:

1. Wij vinden het thema klimaat zowel vanuit een risico/rendement perspectief als vanuit een maatschappelijk perspectief een relevant en belangrijk onderwerp.
2. Wij identificeren klimaatrisico's als enigszins tot zeer materieel voor het pensioenfonds en houden hier net als andere risico's rekening mee in haar beleggingsbeleid.
3. Wij vinden dat Pensioen Schoonmaak een rol heeft in de energietransitie en we houden daarbij rekening met de mogelijkheden die passend zijn bij (de doelstelling van) het pensioenfonds.
4. Wij vinden het vooralsnog acceptabel om te (blijven) beleggen in CO2 intensieve bedrijven mits deze bedrijven een strategie hebben hoe om te gaan met de energietransitie.
5. Wij zijn er van overtuigd dat CO2 reductiedoelstellingen voor de beleggingsportefeuille helpen om het risicoprofiel van het pensioenfonds te verlagen.
6. Wij gaan er vanuit dat op de korte- en middellange termijn fossiele energie noodzakelijk is, maar dat schone energie een steeds groter aandeel zal krijgen in de energievoorziening en dat deze overgang exponentieel is.

3 DOELSTELLINGEN

3.1 MVB-doelstellingen

Op basis van de beleggingsovertuigingen MVB zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

1. Wij beleggen niet in bedrijven die UN Global compact normen structureel schenden.
2. Wij beleggen niet in landen die arbeidsnormen onvoldoende waarborgen. Wij beleggen ook niet in bedrijven in de uitgesloten landen waarin de staat een meerderheidsbelang (>50% aandelen) heeft.
3. Wij beleggen niet in fabrikanten van clustermunitie (wettelijke eis) en andere controversiële wapens.
4. Wij beleggen niet in tabaksproducenten.
5. Wij gaan in gesprek met bedrijven die (mogelijk) in strijd handelen met de UN Global Compact normen. Deze bedrijven dienen zich binnen een gestelde termijn te gaan houden aan deze normen.
6. Daar waar wij aandeelhouder zijn zullen wij onze stem doen gelden op ESG-onderwerpen.
7. ESG beoordelingen worden in alle beleggingskeuzes meegewogen.

3.2 Klimaatdoelstellingen

Onze klimaatovertuigingen hebben wij vertaald in de volgende doelstellingen:

1. CO2 voetafdruk: In 2030 is CO2 voetafdruk verlaagd met 50% ten opzichte van 2015 voor de aandelenportefeuille. De langetermijndoelstelling is een klimaatneutrale portefeuille in 2050.
2. Energietransitie: Met tenminste 15 ondernemingen in 3 verschillende sectoren de dialoog starten welke succesvol zijn afgerond in 2025
3. Fossiele brandstoffen: Pensioen Schoonmaak wil vanaf 2030 niet meer beleggen in steenkolen, teerzanden, schalieolie- en gas en arctic drilling.

Vanaf 2022 sluit Pensioen Schoonmaak ondernemingen uit van de beleggingsportefeuilles die:

- a. meer dan 1% van de omzet halen uit het delven van thermische steenkool.
  - b. meer dan 10% van de omzet halen uit het gebruik van thermische steenkool.
  - c. Meer dan 5% van de omzet halen uit teerzanden, arctic drilling, schaliegas en – olie activiteiten.
4. Positieve klimaatimpact: In 2025 heeft Pensioen Schoonmaak 3% tot 5% gealloceerd aan green bonds.

3.3 Duurzaamheidsdoelstellingen Vastgoed beleggingen

Voor Vastgoedfondsen hebben wij de volgende doelstellingen vastgesteld:

Wij beleggen alleen in vastgoedfondsen van beheerders die de UN PRI hebben ondertekend.

1. Wij beleggen alleen in vastgoedfondsen die deelnemen aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). Dit is een jaarlijks onderzoek naar de duurzaamheidsprestaties van vastgoedportefeuilles. De doelstelling is dat minimaal 75% van de portefeuille 4 of 5 sterren behalen in de GRESB beoordeling. Dat zijn de 40% fondsen met de hoogste GRESB score.
2. Wij beleggen alleen in vastgoedfondsen die invulling geven aan de Sustainable Development Goals (SDG's).
3. Pensioen Schoonmaak verwacht van de vastgoedfondsen dat zij inzichtelijk maken welke voortgang wordt geboekt bij het CO2 neutraal zijn in 2050, conform het Parijs klimaatakkoord.

4 MVB INSTRUMENTEN

Verantwoord beleggen kan op verschillende manieren worden ingevuld. Daarbij staan diverse instrumenten ten dienste van Pensioen Schoonmaak. Wij kiezen voor een combinatie van verschillende instrumenten voor de uitvoering van MVB-beleid.

Voor de invulling van het MVB-beleid kiezen wij er voor gebruik te maken van de volgende instrumenten:

1. Het screenen van ondernemingen waarin wordt belegd;
2. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen (engagement);
3. Het actief stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
4. Het toepassen van een uitsluitingsbeleid;
5. ESG-integratie, het integreren van duurzaamheidsinformatie in de beleggingsprocessen;
6. Impact beleggen: green bonds en zorgvastgoed.

4.1 Screenen van ondernemingen

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, laat Pensioen Schoonmaak ieder kwartaal de beleggingsportefeuilles screenen. Dat betekent dat het beleggingsuniversum wordt gecheckt op ondernemingen die mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en/of anti-corruptieregels schenden. Hierbij wordt gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. Dit betekent:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met Schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen zodat deze overeenkomt met de situatie die voorafging aan de negatieve impact.

Door het screenen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum kan Pensioen Schoonmaak risico's (negatieve impact) voor de samenleving en het milieu identificeren. Door middel van het normatieve engagement programma spreekt Pensioen Schoonmaak ondernemingen aan op hun gedrag om zo de (potentiële) negatieve impact te voorkomen of te verminderen. Over het monitoren van voortgang en de resultaten van de dialoog rapporteert Pensioen Schoonmaak periodiek. Wanneer een onderneming schade heeft veroorzaakt aan samenleving of milieu zal Pensioen Schoonmaak de onderneming nadrukkelijk oproepen tot herstel- en verhaalmogelijkheden voor degene die schade hebben geleden. Ook kunnen we stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen en/of het uitsluiten van de onderneming, indien de dialoog niet succesvol is verlopen. Een uitvoerige beschrijving van het (due diligence) screeningsproces is terug te lezen in Bijlage 1.

Voor de uitvoering van het screeningbeleid maakt ons pensioenfonds gebruik van Achmea Investment Management. Screening van ondernemingen wordt over alle aandelen- en vastrentende waarde beleggingen uitgevoerd.

4.2 Engagement

Door de dialoog met bedrijven te voeren en te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen gebruikt Pensioen Schoonmaak zijn invloed als belegger om op een positieve, constructieve manier bij te dragen aan duurzame verandering bij bedrijven waar het pensioenfonds in belegt. Het pensioenfonds besteedt specifiek aandacht aan de strategie, duurzaamheid en corporate governance van ondernemingen met als doel langetermijn-waardecreatie te bevorderen.

We onderscheiden: het Normatief engagement programma en het Thematisch engagement programma. Beide engagementprogramma's zijn van toepassing op de aandelen- en bedrijfsobligatie portefeuilles.

Daarnaast gaan we in het 'ESG Nederland engagement'-traject in collectief verband in gesprek met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

Normatief engagement programma

Het doel van het Normatief engagement programma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Het betreft de internationale normen van het UN Global Compact, OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on business and Human Rights.

Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de internationale normen staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. Daarnaast leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Om die redenen wil het pensioenfonds dit stoppen of voorkomen¹.

Indien de onderneming de schending van de norm niet opheft en niet langer openstaat voor dialoog kan de onderneming worden uitgesloten van beleggingen en wordt de onderneming op de uitsluitingslijst geplaatst.

Thematisch engagement programma

Pensioen Schoonmaak neemt deel aan het engagement programma van de fiduciair vermogensbeheerder. Het Thematisch engagement programma bestaat uit thema's die zijn gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen.

Het Thematisch engagement programma omvat verschillende onderwerpen en sectoren. Gemiddeld loopt een engagement thema 3 jaar. Bij de keuze van een thema spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Inschatting van onderneming in hoeverre deze openstaat voor dialoog.

Pensioen Schoonmaak is aangesloten bij de thema's: "CO₂ reductie" en "Access to Healthcare". Deze thema's sluiten aan bij één of meer SDG's. We rapporteren over de voortgang van de dialoog in het halfjaarverslag Verantwoord Beleggen.

Escalatiestrategie door bredere inzet van aandeelhoudersrechten en uitsluiting

Pensioen Schoonmaak hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagement programma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hoger geplaatste) contact personen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentie-brief aan het bestuur. Mocht dit geen effect hebben dan kan Pensioen Schoonmaak haar aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij de engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd indien ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan hierover ook actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten.
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen.
- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. De inzet van de aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen-beleid van

---

¹ Uitvoerder van het normatieve engagementprogramma van Pensioen Schoonmaak is de fiduciair vermogensbeheerder.

Pensioen Schoonmaak. Wanneer er wordt tegengestemd op een van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd. Dit is terug te vinden op de website van Pensioen Schoonmaak.

Indien de onderneming internationale normen schendt en tevens onderdeel is van het normatieve engagement programma dan is het uiterste middel uitsluiting van beleggingen. De onderneming kan worden uitgesloten van beleggingen wanneer de escalatie strategie niet succesvol is gebleken en de onderneming geen stappen onderneemt om de schending op te heffen.

Engagement ESG Nederland

In het ESG Nederland engagementtraject gaat Pensioen Schoonmaak in gesprek met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingenseizoen. Deze dialogen vinden vaak in collectief verband plaats, namelijk in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion (het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers). Het gezamenlijke doel is de beïnvloeding van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. Doordat het ESG Nederland engagement programma gedreven wordt door de agenda van de aandeelhoudersvergadering heeft dit programma een ander karakter dan het reguliere Thematisch engagement programma.

4.3 Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Pensioen Schoonmaak is ervan overtuigd dat goede corporate governance bijdraagt aan de langetermijn-waardecreatie van ondernemingen. Pensioen Schoonmaak is daarom een betrokken aandeelhouder en maakt actief gebruik van zijn aandeelhoudersrechten. Zo gaan we in gesprek met ondernemingen en stemmen wij op aandeelhoudersvergaderingen. Daarbij streven we niet alleen naar een goede corporate governance maar ook naar goed ondernemingsgedrag waarbij rekening wordt gehouden met maatschappelijke-, ethische- en milieu/klimaatkwesities.

We zien in het stemmen een belangrijk instrument om de financiële belangen van ons pensioenfonds te behartigen en we kunnen hierdoor expliciet aandacht geven aan onze speerpunten *mensenrechten, arbeidsnormen en klimaatverandering*.

Corporate governance uitgangspunten

Het stembeleid van Pensioen Schoonmaak is mede gebaseerd op de normen en best practices op het gebied van corporate governance zoals die van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en die van het International Corporate Governance Network (ICGN). Daarnaast worden voor elke afzonderlijke markt toepasselijke nationale wet- en regelgeving, lokale marktnormen en codes op het gebied van corporate governance toegepast.

Voor de uitvoering van het stembeleid maakt het pensioenfonds gebruik van Achmea Investment Management. Ons stembeleid, met daarin de uitgangspunten die bijgevoegd zijn bij het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen is opgenomen als bijlage. Jaarlijks wordt het stembeleid opnieuw beoordeeld.

Uitvoering

Pensioen Schoonmaak kan als aandeelhouder minimaal jaarlijks op de algemene aandeelhoudersvergadering van het bedrijf stemmen. Met een internationale aandelenportefeuille is het niet mogelijk om zelf alle aandeelhoudersvergaderingen te bezoeken en zelf te stemmen. Het pensioenfonds stemt daarom op afstand, ook wel 'proxy voting' genoemd. Om te kunnen stemmen op afstand maakt het pensioenfonds gebruik van het stemplatform van Institutional Shareholders Services (ISS). Daarnaast geeft ISS analyses en stemadvies op basis van het stembeleid van het pensioenfonds.

Transparantie

We zijn transparant over het stemgedrag en zorgen ervoor dat stakeholders via het Vote Disclosure Systeem kunnen zien hoe we hebben gestemd. Hierin is terug te vinden hoe er per aandeelhoudersvergadering en per agendapunt is gestemd. In het geval dat wij tegen een agendapunt

hebben gestemd, is er een toelichting gegeven. Ook rapporteren we halfjaarlijks op geaggregeerd niveau over de uitvoering van het stembeleid in het halfjaarverslag verantwoord beleggen.

Jaarlijks publiceert Pensioen Schoonmaak op haar website een “Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap” waarin wordt aangegeven hoe het pensioenfonds de regelgeving en codes, zoals de Nederlandse Stewardship Code en Europese Shareholders Right Directive II, heeft geïmplementeerd.

4.4 Uitsluitingsbeleid

Wij vinden het belangrijk om de beleggingsportefeuilles te vrijwaren van maatschappelijk onwenselijke activiteiten. Wij voeren dan ook een uitsluitingsbeleid om onze normatieve ondergrens te borgen. Voor de definitie van deze ondergrens maken wij onderscheid tussen producten die wij onacceptabel vinden (controversiële wapens en delvers van steenkool) en ondernemingsgedrag dat wij onacceptabel vinden (UN Global Compact Schenders). Ondernemingen die niet voldoen aan onze ondergrens sluiten wij uit van het beleggingsuniversum. Dat betekent dat de vermogensbeheerders die wij aanstellen niet in deze ondernemingen mogen beleggen.

De lijst met uitgesloten beleggingen is aan verandering onderhevig. Deze lijst wordt tweemaal per jaar herzien. Aanpassingen worden gecommuniceerd via de halfjaarlijkse rapportage Verantwoord Beleggen. De volgende uitsluitingen gelden:

1. Schenders van internationale normen
2. Controversiële wapens
3. Fossiele brandstoffen (steenkool, delvers en gebruikers, teerzanden, schalieolie- en gas en Arctisch olie- en gas)
4. Tabaksproducenten
5. Uitsluiten van landen en staatsbedrijven in landen waarin arbeidsnormen onvoldoende worden gewaarborgd.
6. Goed bestuur

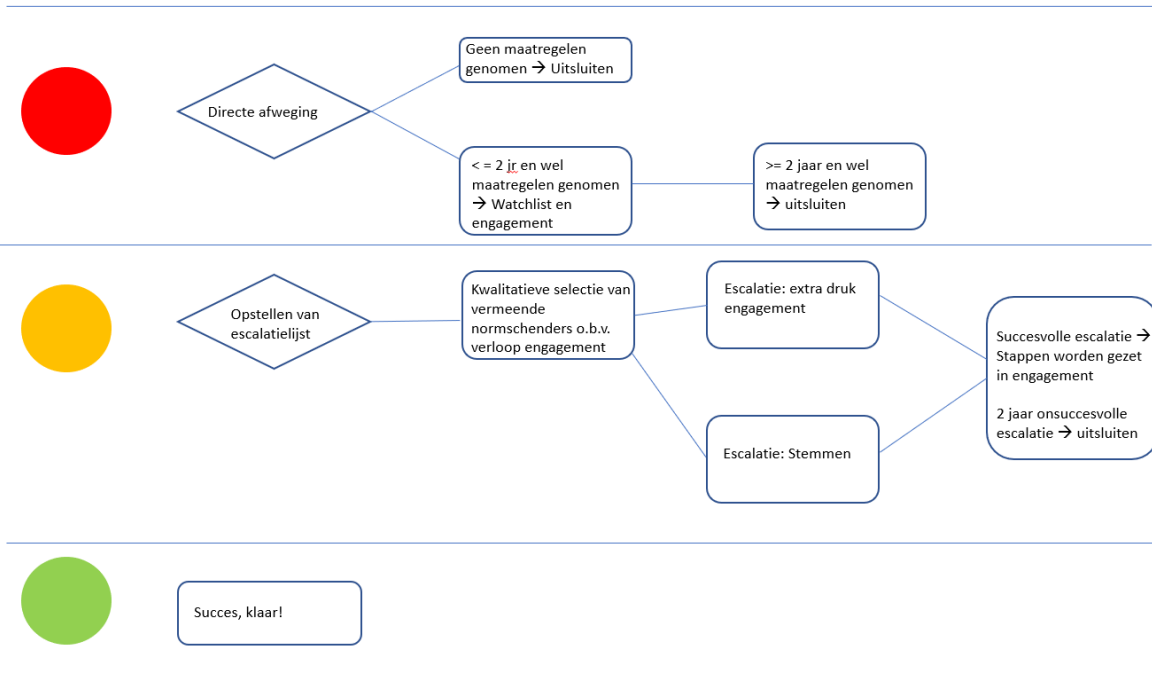
Schenders van internationale normen

Ondernemingen die op structurele basis internationale normen schenden zoals op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie worden uitgesloten. Pensioen Schoonmaak spreekt van een structurele schending wanneer de schending ook na dialoog nog altijd niet (in voldoende mate) is opgeheven. Het gaat hier om normen zoals genoemd in de uitgangspunten van het UN Global Compact, OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, zoals aangegeven van paragraaf 1.2. Voor ondernemingen die zich op de uitsluitingslijst bevinden, geldt dat indien de onderneming zich in de aandelen- of bedrijfsobligatieportefeuille bevindt, de posities binnen redelijke termijn verkocht worden en er geen nieuwe posities worden ingenomen zolang de schending blijft voortduren. De peildatum voor uitsluiten van schenders is 1 juli van het kalenderjaar.

Wij maken per onderneming een analyse van de schending. In deze analyse krijgen de volgende punten een plaats:

- De opstelling van de onderneming in dialoog
- De bereidheid bij de onderneming tot nemen van stappen
- De ernst van schending
- De mate waarin de onderneming herstel en verhaal toepast

Ondernemingen die principes van de speerpunten mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en (anti) corruptie schenden, zullen worden opgenomen in het engagementprogramma. Via de dialoog en de escalatiestrategie leveren we extra inspanningen om de ondernemingen te doen bewegen de mensenrechten-, arbeidsnormen-, milieu of (anti) corruptieschending op te heffen.

Controversiële wapens

Naast de wettelijke eis om fabrikanten van clustermunitie uit te sluiten, wensen we ook andere controversiële wapens uit te sluiten. Wij vinden wapens controversieel wanneer deze onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. Dit is de reden dat wij ons beleggingsuniversum op voorhand willen ontdoen van deze producten. In de praktijk gaat het om de volgende wapens:

1. Nucleaire wapens;
2. Biologische wapens;
3. Chemische wapens;
4. Antipersoonsmijnen;
5. Clustermunitie.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Pensioen Schoonmaak aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland ondertekend zijn zoals het verdrag van Ottawa, (verbod op antipersoonsmijnen) en het verdrag van Oslo (verbod op clusterbommen) en bij het beleid van de Nederlandse overheid.

Fossiele brandstoffen

a. Steenkool

Het steenkoolbeleid is gericht op het delven en het gebruik van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen). Bedrijven die steenkool delven lopen vanuit hun bestaansrecht meer risico dan bedrijven die steenkool gebruiken. We verwachten dat gebruikers van steenkool beter in staat zullen zijn zich aan te passen.

Delvers van steenkool

Voor delvers is een strenger uitsluitingsbeleid van toepassing dan voor gebruikers. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 1% afkomstig is uit steenkoolwinning gerelateerde activiteiten. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) en de verkoop ervan aan externe partijen zijn relevant bij het bepalen van de aan steenkool gerelateerde omzet. Inkomsten uit

kolenhandel worden vanwege databeperkingen voorsnog niet meegenomen in deze berekening.

Gebruikers van steenkool

Gebruikers van steenkool zijn bedrijven die omzet behalen uit de opwekking van elektriciteit door middel van kolen. Ook de bedrijven met een groot steenkoolgebruik zullen moeite hebben om mee te gaan met de energietransitie omdat aanpassingen nodig zijn in hun productieprocessen om meer duurzaam te worden. Wij verwachten dat het aanpassingsvermogen bij bedrijven met een beperkt steenkoolgebruik haalbaar is. Daarom hanteren wij een minder strikte omzetsgrens voor het uitsluiten van gebruikers van steenkool van 10%.

b. Teerzanden, Arctic drilling, schaliegas en – olie

Gezien de hoge milieu impact van deze activiteiten is het uitsluiten van bedrijven die zich bezig houden met teerzanden, arctic drilling, schaliegas en – olie passend bij de maatschappelijke doelstelling. De omzetsgrens hiervoor is 5%, waarmee de grootste milieuvervuilers worden uitgesloten.

Tabakproducenten

Uit het MVB-onderzoek onder deelnemers (eind 2020) kwam naar voren dat “Betaalbare gezondheidszorg voor iedereen” het meest belangrijke thema vinden. Met het uitsluiten van tabaksproducenten geven wij invulling aan het thema gezondheid.

Het uitsluiten van tabaksproducenten bij een omzetsgrens van 50% is gericht op de directe vervaardiging van tabaksproducten (waaronder sigaretten, sigaren, pijp en/of losse tabak, pruimtabak en/of snuiftabak, rookloze tabak en rauwe, bewerkte, gereconstitueerde en/of geëxpandeerde tabak).

Landenbeleid (Uitsluiten van landen, en bedrijven in deze landen, waarvan de staat meer dan 50% van de aandelen bezit)

Landen

Pensioen Schoonmaak kiest er voor om een landenbeleid te hanteren ten aanzien van obligaties uitgegeven door overheden. Ten aanzien van staatsobligaties mag niet belegd worden in obligaties (zowel sovereign als quasi-sovereign) geëmitteerd door landen die op de landenuitsluitingslijst van het pensioenfonds staan. Voor het samenstellen van deze lijst wordt de Sanctiewet 1977 als handvat gehanteerd. Naast de EU sanctie lijst en de VN sanctie lijst worden de prestaties van de landen in de ITUC Global Rights index als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst. De ITUC Global Rights index is de meest uitgebreide database over schendingen van de rechten van werknemers. Deze index is gekozen vanwege het gekozen speerpunt thema arbeidsnormen, waar veiligheid en goed werkgeverschap centraal staan en de relevantie van het thema arbeidsnormen voor deelnemers.

Bedrijven in uitgesloten landen waarvan de staat meer dan 50% van de aandelen bezit.

Wij kiezen er voor staatsbedrijven (bedrijven die voor meer dan 50% van de staat zijn) uit te sluiten omdat we niet wensen bij te dragen aan het financieren van landen die arbeidsrechten niet in voldoende mate waarborgen.

Via een staatsbedrijf kunnen de resulterende inkomsten dan een belangrijke bron van overheidsinkomsten zijn. Repressieve regimes en het staatsbedrijf zijn op deze wijze sterk met elkaar verweven en is er een duidelijke directe relatie tussen de inkomsten verkregen vanuit het staatsbedrijf en het financieren van het regime. De relatie neemt verder toe indien het repressieve regime ook werkelijk de grootaandeelhouder en dus ook de belangrijkste economisch begunstigde is.

Goed bestuur

Pensioen Schoonmaak hanteert een beleid in lijn met de SFDR-wetgeving om te zorgen dat wordt belegd in ondernemingen die voldoen aan de praktijken van goed bestuur ('good governance'). Ondernemingen die zeer slecht presteren op het gebied van goed bestuur worden op voorhand uitgesloten. Daarbij wordt minimaal gekeken naar wettelijke vereisten op het gebied van:

- goede managementstructuren;
- betrekkingen met werknemers;

- beloning van het betrokken personeel;
- naleving van de belastingwetgeving.

4.5 ESG integratie

Pensioen Schoonmaak integreert ESG-risico's en ESG-factoren in het beleggingsproces. Per beleggingscategorie wordt bepaald hoe en in welke mate ESG-integratie strategieën het meest effectief in de praktijk toegepast kunnen worden.

CO₂ reductie

Pensioen Schoonmaak heeft klimaatovertuigingen vastgesteld. Een daarvan luidt dat Pensioen Schoonmaak de CO₂ uitstoot van de aandelenportefeuille wil reduceren. Daarvoor willen wij aansluiten bij de doelstelling zoals die vanuit Europa wordt gehanteerd. Concreet wordt dit gedaan in de zogenaamde Climate Transition Benchmark (CTB). In deze benchmark wordt, aan de hand van klimaatdata, ondernemingen met grootste transitierisico's uitgesloten en daarnaast herweging toegepast naar ondernemingen die goed gepositioneerd zijn voor de energietransitie. Deze benchmark heeft als doelstelling een 30% CO₂ reductie ten opzichte van de marktindex en een jaarlijkse reductiedoelstelling van 7%. De langetermijndoelstelling is een klimaatneutrale portefeuille in 2050.

4.6 Impact beleggen

Green bonds

Eén van de klimaatdoelstellingen luidt dat Pensioen Schoonmaak vindt dat zij een rol heeft in (de financiering) van de energietransitie. Een manier om hieraan bij te dragen is door middel van beleggen in green bonds. Green bonds zijn obligaties waarvan de opbrengsten uitsluitend gebruikt worden om projecten of activiteiten met een aantoonbaar positief effect op het milieu of klimaat te financieren. Pensioen Schoonmaak heeft besloten om door middel van een afzonderlijke allocatie van 2% in green bonds te beleggen.

Vastgoed

Pensioen Schoonmaak belegt in zorgvastgoed. Hiermee draagt het bij aan de financiering van betaalbare gezondheidszorg. Dit sluit aan bij het thema gezondheid, meer specifiek de betaalbaarheid van gezondheidszorg. Dit vindt Pensioen Schoonmaak een belangrijk sociaal thema.

5 OVERZICHT VAN TOEGEPASTE INSTRUMENTEN EN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLES

Langs de instrumenten stemmen, uitsluiten, engagement en integratie hebben we het volgende beleid opgesteld voor die onderdelen in de portefeuille waarop dit van toepassing is.

Reikwijdte MVB-beleid

Ons pensioenfonds belegt ook via beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen worden beheerd door diverse vermogensbeheerders. Daarbij is het vaak niet mogelijk om ons MVB beleid integraal toe te passen. Bij de selectie van beleggingsfondsen zoeken we fondsen waarvan het MVB beleid in hoge mate aansluit bij ons beleid. Daarnaast evalueren we of dit beleid blijft aansluiten. Mochten hier grote verschillen ontstaan, dan gaan we de dialoog aan met de beheerders van de beleggingsfondsen. Als de verschillen naar de mening van het pensioenfonds te groot blijven dan zullen we een ander fonds selecteren dat beter bij ons past.

De reikwijdte van het gevoerde beleid is inzichtelijk gemaakt in de volgende tabel.

Pensioen Schoonmaak: Overzicht ESG-instrumenten en toepassing in de beleggingsportefeuille

	Staatsobligaties (Matching)	Aandelen Wereld Ontwikkelde Markten	Aandelen Opkomende Markten****	Niet-staatsobligaties	(Staats)Obligaties Opkomende markten (EMD)	Green Bonds	Hypotheeken	Vastgoed
	Mandaat	Mandaat	Fonds	Mandaat	Mandaat	Mandaat	Fonds / mandaat	Fondsen
1. Stemmen (stembeleid Pensioen Schoonmaak)	NA	√	√	NA	NA	NA	NA	NA
2. Normatieve dialoog op de thema's mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti corruptie)	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
3. Thematisch engagement	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
4. CO ₂ doelstelling: In 2030 is CO2 voetafdruk verlaagd met 50%	X	√*	√	√	X	X	X	X
5. Uitsluitingen (schending geverifieerd > 2 jaar)								
a. Mensenrechten	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
b. Arbeidsnormen	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
c. Milieu	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
d. Corruptie	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
e. Controversiële wapens (Nucleaire, biologische en chemische wapens, anti-persoonsmijnen, clustermunities)	NA	√	√	√	NA	√	NA	NA
f. Fossiele brandstoffen								
Delvers steenkool: meer dan 1% omzet uit steenkool.	NA	√	√	√	√	√	NA	NA
Gebruikers steenkool: meer dan 10% omzet uit gebruik steenkool.	NA	√	√	√	√	√	NA	NA
Teerzanden, Arctic drilling, schaliegas en – olie: meer dan 5% omzet uit deze activiteiten.	NA	√	√	√	√	√	NA	NA
g. Tabaksproducenten	NA	√	√	√	√	√	NA	NA
h. Landenbeleid (Arbeidsnormen) met uitsluiting Staatsbedrijven	√	√	√	√	√	√	NA	NA
6. ESG-integratie	X	√*	X	√**	X	√***	X	X
7. Impact beleggen	X	X	X	X	X	√	X	√X
8. GRESB***: minimaal 75% behaald 4 of 5 sterren	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	√

Notes

NA Not Applicable

√ Wordt toegepast

X Wordt niet toegepast

* Toepassing van de MSCI Climate Change index

** Op basis van MSCI ESG ratings en research

*** Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB): we beleggen alleen in vastgoedfondsen die deelnemen aan GRESB.

**** MVB beleid van het fonds is van toepassing. Dit beleid komt in grote mate overeen met het MVB beleid van Pensioen Schoonmaak. Verschil in landenbeleid en fossiele brandstoffen. Bij het landenbeleid wordt mensenrechten, arbeidsnormen en corruptie meegenomen als uitgangspunt en bij fossiele brandstoffen is de omzetgrens 5%.

6 EFFECTEN MVB BELEID OP BENCHMARK/PORTEFEUILLE

Het voeren van een MVB beleid kan in bepaalde mate effect hebben op de portefeuille en/of de benchmark van ons fonds. Per instrument geven we aan welke effecten er kunnen optreden.

Stembeleid

Het voeren van een stembeleid heeft geen wijzigingen in de benchmark of portefeuille tot gevolg.

Engagementbeleid

Het voeren van een engagementbeleid heeft geen directe wijzigingen in de portefeuille tot gevolg. De informatie die wordt vergaard tijdens de dialoog kan echter worden geïntegreerd in het uitsluitingsproces. Dit is aan te bevelen, waarmee engagement in indirecte zin effect kan hebben op de samenstelling van de portefeuille en benchmark. Dit is onder uitsluitingsbeleid verder toegelicht.

Uitsluitingsbeleid

Het uitsluitingsbeleid heeft impact op benchmarks en portefeuilles van aandelen in ontwikkelde markten en bedrijfsobligaties. De impact van uitgesloten ondernemingen wordt uitgedrukt in het benchmarkgewicht (bij aandelen) of de bijdrage aan de benchmark duratie (bij bedrijfsobligaties). De impact wordt periodiek gemonitord.

BIJLAGE 1: DUE DILIGENCE PROCES PENSIOEN SCHOONMAAK

INLEIDING DUE DILIGENCE CYCLUS

Zoals aangegeven in het MVB beleid doorloopt Pensioen Schoonmaak periodiek een screening van bedrijven op het schenden van de internationale normen. In deze bijlage geven we aan welke stappen worden doorlopen in dit Due diligence cyclus.

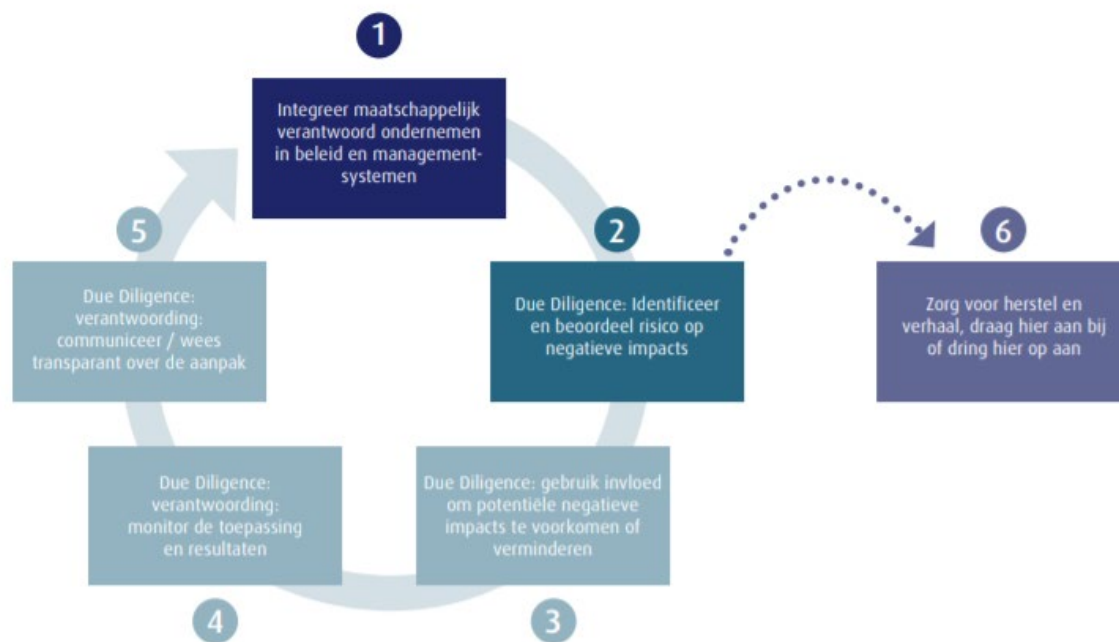
Wij doorlopen periodiek een due diligence cyclus om de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de beleggingen op duurzaamheidsfactoren te identificeren, te voorkomen en te verminderen alsmede om verantwoording af te leggen over hoe het pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde risico's.

Due diligence is er op gericht om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (dus de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen) te identificeren, prioriteren en analyseren.

In deze bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij hanteren wij het model en de terminologie van het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen². Zie tevens figuur 1.

Figuur 1: Due diligence cyclus

Bron: Instrumentarium Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen

NB: De stappen in figuur 1 hebben een afwijkende benaming van de stappen die in het 'Instrumentarium Convenant Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen' worden genoemd en die zijn uitgewerkt in deze bijlage. Figuur 1 is namelijk oorspronkelijk afkomstig uit de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Het instrumentarium maakt de vertaalslag van het due diligence proces van de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen naar het Internationale Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen en hanteert daarom afwijkende benamingen.

² <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfondsen/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=8B14DB50274FC744ADA75207D2B28876>

Toelichting op de stappen van het due diligence proces

Stap 1: Inbedden van ESG in relevant beleid en managementsystemen

Wij onderschrijven de ESG-due diligence stappen conform het OESO-richtsnoer³. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) langetermijnwaardecreatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze due diligence screening wordt uitgevoerd door de fiduciair vermogensbeheerder op basis van ISS ESG informatie.

Stap 2: Identificeren en beoordelen van daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en Global credits) worden (potentiële) negatieve impacts op de samenleving en het milieu geïdentificeerd. Dit zijn de belangrijkste ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren.

Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. Dit houdt het volgende in:

Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.

Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.

Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen, zodat deze overeenkomt met de situatie voorafgaand aan de negatieve impact.

Tevens wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het screeningsproces vindt vier maal per jaar plaats aan de hand van de bevindingen van het onderzoeksbureau ISS ESG.

Thematische aandachtsgebieden voortkomend uit de due diligence

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De onderneming krijgt bij de prioriteringsbeoordeling een kwalificatie van rood, oranje of groen op basis van de ISS ESG data. Deze kwalificatie wordt vervolgens gebruikt bij de prioritering van de thematische aandachtsgebieden.

De thematische aandachtsgebieden voor Pensioen Schoonmaak zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. In het volgende hoofdstuk van deze bijlage worden de (internationale) standaarden uiteengezet die gebruikt worden bij de thematische aandachtsgebieden. Deze thematische aandachtsgebieden zijn al sinds de start van het MVB beleid (2008) integraal onderdeel van het normenkader dat breed gedragen is door de deelnemers van Pensioen Schoonmaak.

Wij prioriteren de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact aan de hand van de ernst en waarschijnlijkheid en gebruikt voor alle geïdentificeerde casussen zijn invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren. Hierbij wordt geen nadere prioritering gemaakt tussen thematische aandachtsgebieden, locatie waar de daadwerkelijke of potentiële negatieve impact zich voordoet of de omvang van onze positie in een onderneming.

---

³ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

Stap 3: Negatieve impacts voorkomen en/of mitigeren en stap 6 (herstel en verhaal)

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken, gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement en het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen.

De nadere invulling van ons engagement- en stembeleid is opgenomen in het MVB beleid (paragraaf 5.2 en 5.4) en in de halfjaarlijkse rapportages verantwoord beleggen. In het uiterste geval kunnen wij besluiten om te desinvesteren en de onderneming uit te sluiten van belegging.

Stap 4: Monitoring van implementatie en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via een halfjaarlijkse MVB rapportage opgesteld door de fiduciair vermogensbeheerder.

Stap 5: Verantwoording

Halfjaarlijks leggen we aan onze deelnemers en anderen belanghebbenden verantwoording af via een publieke versie van het MVB halfjaarverslag. Deze is beschikbaar op de website van Pensioenfonds Schoonmaak: <https://www.pensioenschoonmaak.nl/over-ons/beleggen/beleggingsresultaten-en-downloads-beleggingsbeleid>

OVERZICHT VAN STANDAARDEN DIE GEBRUIKT WORDEN BIJ THEMATISCHE AANDACHTSGEBIEDEN

1. Mensenrechten (UN Global Compact Principes 1 en 2)

De ‘rechten van de mens’ vormen één van de vier hoofdthema’s van het UN Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes van het UN Global Compact (zie tevens onderstaande tabel). Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten.

In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt: *“The Guiding Principles’ normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved”*.

TABEL 1. PRINCIPES UN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MENSENRECHTEN

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	IV. Mensenrechten V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	VIII. Consumentenbelangen IV. Mensenrechten	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie. Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van het recht op zelfbeschikking
- Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen: ‘Burgerrechten en Politieke Rechten’ (BuPo) en ‘Economische, Sociale en Culturele Rechten’ (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties

waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht' is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights', die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de UN Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardden in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de 'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven' wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILO-conventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen de mensenrechten 'van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen' dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'.

2. Arbeidsnormen (UN Global Compact Principes 3, 4, 5 en 6)

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 3,4,5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 2). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

TABEL 2. PRINCIPES UN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ARBEIDSRECHTEN

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 betreffende de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de UN Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen van belang, welke zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de 'UN Guiding Principles on Business & Human Rights' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
- Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen
- Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep
- Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid wordt genoemd in de derde richtlijn van het UN Global Compact. Deze luidt: "Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining." De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te

worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO-conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de ILO-conventies ten aanzien van 'de fundamentele principes en rechten op het werk' en het 'effectief afschaffen van kinderarbeid' (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het UN Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO-conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het UN Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvatten om hier invulling aan te geven.

3. Milieu (UN Global compact Principles 7, 8 en 9)

Het milieu is het derde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 3).

Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

TABEL 3. PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het UN Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de 'Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling' en luiden: *"Business should support a precautionary approach to environmental challenges"*, *"Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility"* en *"Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies."*

In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie- en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het Kyoto Protocol, het Verdrag van Bazel (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

4. Anti corruptie (UN Global Compact Principe 10)

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 4). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

TABEL 4. PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ANTI-CORRUPTIE

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			X. Mededinging XI. Belastingen	

Principe 10 van het UN Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de 'VN Conventie tegen corruptie' en de 'VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit' en luidt: *"Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery."*

Het 10^e principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Omkopingspraktijken
- Afpersingspraktijken